

Bárdos Judit:

A filmművészet szabadabb annál...

Gelencsér Gábor: *Magyar film 1:0*

Holnap Kiadó, Budapest 2017. 272 o, 3500 Ft.

Hogyan lehet tömören, informatívan, mégis élvezhetően összefoglalni százhusz év magyar filmtörténetét, 1896-tól, az első magyarországi vetítéstől 2016-ig, a *Saul fiáig*? Úgy, ahogyan a kiváló filmtörténész, Gelencsér Gábor teszi, aki már több tudományos könyvet írt a magyar film egyes problémáiról (*Forgatott könyvek*, az irodalmi adaptációról, a magyar irodalom és a film kapcsolatáról), egy korszakáról (*A Titanic zenekara*, a hetvenes évekről), tanulmánykötetet (*Az eredendő máshol*) és monográfiákat egyes filmrendezőkről (Gothár Péterről, Jeles Andrásról). Ezúttal arra vállalkozott, hogy a Holnap Kiadó felkérésére, *A magyar művészet- és művelődéstörténet fejezetei* sorozat részeként a magyar film egészéről nyújtson hiteles képet, elsősorban fiatalok, a témával ismerkedők számára.

A szerző jól átgondolt rendszerben, áttekinthetően bemutatja a magyar film történetének különböző korszakait és kiemelkedő alkotóit: a némafilmet, a korai hangosfilmet, a koalíciós éveket (Szóts István, Radványi Géza), az új hullám előzményeit (Makk Károly), az új hullámot (Fábri Zoltán, Kovács András, Jancsó Miklós, Szabó István), ezen belül az Így jöttem-filmeket (Herskó János, Gaál István, Sára Sándor, Kósa Ferenc), a hetvenes évek dokumentarizmusát (Dárday István) és esztétizmusát (Huszárik Zoltán), a nyolcvanas évek nyelvújító törekvéseit (Bódy Gábor, Gothár Péter, Jeles András), a rendszerváltás korát (Tarr Béla), és az ezredforduló fiatal magyar filmjét. E korszakok szorosan összefüggenek a társadalmi-politikai periódusokkal, többek között az intézményrendszer révén is. A könyv írója átfogó képet ad ez utóbbiról, széles értelemben, azaz a közvetlen kultúrpolitikai összefüggéseken kívül a stúdiórendszeréről, a Balázs Béla Stúdióról, a főiskola Máriássy- és Simó-osztályának sorsáról, a nemzedékek kapcsolatáról és általánosabb síkon a film és a társadalom viszonyáról. Felidézi a nemzetközi filmtörténeti kontextust is, az olasz neorealizmus, majd a francia új hullám és általában a nyugat-európai modernizmus hatását a magyar (és a kelet-európai) filmre. A magyar film a hatvanas évek óta szinkronban van a világ filmművészetével. .

Ám ez nem azt jelenti, hogy Gelencsér Gábor ne lenne éppolyan kiváló esztéta is, mint amilyen remek történész. Igen érzékenyen elemzi a különböző irányzatok és a kiemelt filmek

műfaji, stiláris és formanyelvi sajátosságait, például a modellalkotó művek, a parabolák (Jancsó, Gaál) tájázolását, Fábri expresszív stílusát, az abszurd, groteszk komédia látásmódját, vagy a „fekete szériát” (Fehér György, Tarr Béla), és azt a jelenséget, hogy a rendszerváltás nem jelentett stílusváltást. Mit jelentenek a rács, a keret képi motívumai Bódy Gábor filmjeiben, a „váratlan perspektívák” Jelesnél? Nagyon érzékletesen világítja meg a szerző, hogy mi az összefüggés a neoavantgárd film és az új érzékenységnek, a posztmodernnek a más művészetekben is fellelhető vonásai között. Mindig pontosan meghatározza a fogalmakat, amiket használ, például a dokumentumfilmmel és a dokumentumjátékfilmmel kapcsolatban azt, hogy mit jelent a filmben a hitelesség.

A hatvanas évek új hulláma azért is kiemelkedő korszak, mert ekkor egyensúlyba kerül a szerzői film és a műfaji film. A korai hangosfilmben a szórakoztató film dominált, a formanyelvi kísérletezések idején megint előtérbe került a szerzői film. A kettő egy életművön belül is váltakozhat, például Jancsóéban. A szerző bevezeti a midcult fogalmát is. A könyv egyik központi gondolata az, hogy a három típus nem képez értékhierarchiát. Jó művészfilmek akkor készülnek, amikor vígjátékok, irodalmi adaptációk, történelmi-kosztümös filmek is készülnek, azaz, amikor virágzik a filmkultúra.

Az esztétikai, műfaj- és stílusproblémák elemzése is nagyon hangsúlyos Gelencsér Gábor könyvében, hiszen ”A művészet szabadabb annál, mintsem hogy megfeleljen a rendszerező filmtörténeti igyekezetnek.”

Élet és irodalom, 2017. augusztus 4. 20. o.